

АНАЛІЗ РЕТРОСПЕКТИВНИХ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН ТА ЇХ ВПЛИВ НА СТАНОВЛЕННЯ ПРИКАРПАТСЬКОГО СЕЛА (НА ПРИКЛАДІ БЕРЕЖНИЦІ, ЛЬВІВЩИНА)

***Анотація.** У пропонованій роботі на основі історичного підходу розглянуто становлення прикарпатського села Бережниця Королівська від найдавніших часів до 1944 року (перейменування населеного пункту). Показано вплив Польщі в минулі періоди на його соціально-культурний розвиток як частини колонії.*

З'ясовано на різних періодах українсько-польських відносин ставлення панів-поляків до підневільних селян, роль церкви у формуванні світогляду місцевих жителів. Описано економічні характеристики сільського господарства, соціальний уклад життя населення села, розкрито податкову політику паничини.

Приділено увагу боротьбі знедолених українців проти польської шляхти, протидії населення польській культурі, московській/радянській ідеології. Описано боротьбу громадян села з німецькими окупантами, виокремлено діяльність ОУН за незалежність батьківщини.

***Ключові слова:** ретроспективний вплив, українсько-польські відносини, Галичина, прикарпатське село, соціально-культурне становлення.*

ANALYSIS OF RETROSPECTIVE UKRAINIAN-POLISH RELATIONS AND THEIR INFLUENCE ON THE FORMATION OF THE PRYCARPATHIAN VILLAGE (ON THE EXAMPLE OF BEREZHNYTSIA, LVIV REGION)

***Summary.** In the offered work on the basis of the historical approach the formation of the prycarpathian village Berezhnytsia Korolivska from the most ancient times till 1944 is considered (the settlement is renamed). The influence of Poland in the past periods on its socio-cultural development as part of the colony is shown.*

---

¹ **Вайда Тарас**, кандидат педагогічних наук, доцент, Одеський державний університет внутрішніх справ, vajda2015@ukr.net

Multidimensionality of Ukrainian-Polish cooperation: genesis, particularities and prospects

---

In different periods of Ukrainian-Polish relations, the attitude of Polish gentlemen to enslaved peasants, the role of the church in shaping the worldview of local residents is found out. The economic characteristics of rural agriculture, the social way of life of population of the village are described, the tax policy of serfdom is revealed.

Attention is paid to the struggle of disadvantaged Ukrainians against the Polish nobility, the opposition of the population to Polish culture, Moscow/Soviet ideology. The struggle of the villagers against the German occupiers is described; the activities of the OUN for the independence of the homeland are highlighted.

Key words: *retrospective influence, Ukrainian-Polish relations, Galicia, pryncarpathian village, socio-cultural formation.*

Вступ. У період відродження України дедалі пильніше вдивляємося в нашу історію, все частіше звертаємося до свого минулого. Кожен з нас завжди з трепетом згадує те місце, де він народився, де промайнуло його дитинство у затишній батьківській оселі. Все життя нас гріють традиції і звичаї, які шанувалися нашим народом з діда-прадіда.

Село Бережниця (Львівська область, до 1944 р. – Бережниця Королівська) міцно закорінена в історичному просторі українського народу ще з княжих часів і козаччини, тому авторові завжди хотілося (особливо при проживанні зараз в іншому регіоні України – так склалася доля), щоб про це знали не тільки односельчани, а й ширший світ.

Пропонована стаття віддзеркалює результати історичних досліджень з українського минулого рідного краю, учить нас розуміти, цінувати, любити та зберігати свою історію, світлі традиції наших предків.

При підготовці роботи автор користувався історичними джерелами, народними переказами та іншими достовірними даними, щоб правдиво передати соціально-культурний розвиток с. Бережниця у пов'язі з подіями прикарпатського регіону, українського регіону та європейського простору в цілому. Почуваю обов'язок зложити щире подяку Й.Й. Вайді за підготовлене ним історичне дослідження (2000)², а також всім тим, хто якоюсь мірою спричинився до видання

---

² Вайда Й.Й. Бережниця Королівська: штрихи історії і сьогодення. Ужгород : Закарпаття 2000. 160 с.

його книги, підтримував автора, надавав допомогу джерельними матеріалами, ділився архівними документами.

Виклад результатів дослідження.

1. НАША ПРАДАВНИНА. Про конкретний час появи перших поселенців на теренах с. Бережниця важко стверджувати, бо у порівнянні з іншими західними українськими землями вони досі малодосліджені археологами та істориками (В. Волинський³, Стрийщина. –Т. 1).

Після великого переселення народів у Європі (VI ст. – *уточнено*) на західній Галичині замешкало плем'я, яке сьогодні історики, щоправда неодностайно, називають «білі хорвати». На схід від них жили інші східнослов'янські (дуліби, поляни і деревляни), а на захід – західнослов'янські (ляхи, чехи і словаки) племена. Всі вони називали себе слов'янами, мова їх була взаємно зрозумілою.

Історія с. Бережниця сягає у глибину віків. На основі загальних історичних відомостей можна припустити, що, належачи до Стрийщини (адмін.-терит. р-н Львівщини – *уточнено нами*), населення с. Бережниця Королівської у XIII ст. входило до складу Київської держави, а відтак стала частиною Галицького й Галицько-Волинського князівств. Стрийщина після смерті останнього князя з династії Романовичів 1340 р. разом з ін. землями Галичини упродовж кількох десятиліть пережила значні політичні потрясіння – за владу змагалися між собою галицьке боярство, Польща, Угорщина й Литва.

У 1387 р. була захоплена Польщею й перебувала у її неволі аж до 1772 р. Із часу загарбання польсько-литовським військом невольничі кайдани надовго не полишають український народ. Галичина стає колонією Польщі (у польсько-литовському об'єднанні верховодять польські пани), в їх руках – кращі землі з містами і селами, с/г угіддями; будують фільварки, а вільний доти люд роблять кріпаками.

Ще в княжий період округа навколо с. Бережниця була густо залюднена. Назва села свідчить про те, що в ті давні часи воно належало до королівських володінь. У 1387 р. в м. Жидачеві (*зараз* – сусіднє з с. Бережниця місто) Польщею проводилося будівництво оборонного костелу і саме відтоді

---

³ *Стрийщина*: історико-мемуарний збірник / ред. Ірина Пелянська, Климент Баб'як. Т. I-III. Нью-Йорк-Торонто-Париж-Сідней, 1990.

є перша писемна згадка – цього року король В. Ягайло надає костелові Найсвятішої Діви Марії хутір Рогізно (*нині* – сусіднє село біля Бережниць). Назва с. Бережниця безпосередньо згадується в грамоті 1394 р. цього ж короля про дарування Д. Задеравацькому сіл під Зудачовом (написана староукраїнською мовою).

Є гіпотетичне припущення (достатні документальні підтвердження відсутні), що місцевість, на якій розкинулося с. Бережниця, була густо заселена ще в давньоруські часи, але перша зафіксована письмова згадка у 1515 р. є початком відліку його історії. Село розташоване у течії правобічної притоки р. Дністра – річки Бережниця, що бере початок в околиці м. Болехова на важливому шляху Галичини – Жидачів – Калуш. Тому Бережниця – це гомонім, який означає одночасно і річку, і село. Очевидно, першою виникла назва річки, а пізніше вже з'явилась назва села. Зафіксована у 1515 р. перша згадка про с. Бережниця говорить про те, що поселення, певна річ, вже існувало й раніше. Архівні документи свідчать, що хутір Журавків у 1529 р. належав до с. Бережниць, а також що в 1648 р. село було знищене ордою.

Стрийський чи Стригський (Стригівський або, за іншими джерелами, Стриганський) повіт був в період Польщі дуже великим (сягав угорської границі) і був т. зв. «королівщиною», тобто належав польському королеві, який призначав старост для управління територіями. Бережниця Стрийщини в Перемиському князівстві, до якого вона належала, була важливою оборонною зоною на головному шляху з Угорщини до Києва (через Стрий – Жидачів (Галич) – Звернигород), а також мала важливе значення на шляху із Києва через Звернигород і Зудечів на Угорщину та з Галича до Стрия і на Угорщину – т. зв. великий Прикарпатський шлях (воловий), що вів із Коломиї до Ярослава й Кракова, по ньому гнали худобу або везли сіль у різних напрямках (зі слів жителя села Вайди Михайла Семеновича, прадіди його займались промислом – перегонном худоби і реалізацією її на теренах Австрії, а згодом Австро-Угорщини).

Політика спольщування населення на західно-українських землях проводилась польською владою послідовно, починаючи з XIV ст. і всебічно підтримувалось римо-католицькою церквою. Вражаючий документ – план викорінення греко-слов'янського

обряду в Польщі – наводить у своїй шеститомній «Історії карпатських русинів» український вчений із Закарпаття М. Лучкай⁴ (1789–1843). Звертаючись до гонору польської аристократії, один із її представників у цьому плані, зокрема, зазначає: оскільки безпеці Польщі в областях Русі-України, які належать «як до королівства Польщі, так і до Великого дукату Литви, найбільше, мабуть, шкодить різниця обряду (релігійного – *уточнено*), а з цієї причини той, хто бажає мати єдину і безпечну батьківщину, повинен ... заперечувати і нехтувати грецький обряд зневагою, переслідуванням, стражданням тих, що його визнають, всіма іншими, найбільш дійовими засобами... Знать грецького обряду не повинна бути допущена до жодних посад... необхідно і тих довести до злиднів і неосвіченості... Владик треба призначати таких, які будуть споріднені з родинами латинського обряду... попи в наш час знаходяться у відсталості, простоті і неуцтві, якщо і в майбутньому такими залишаться, то вони ... допоможуть нашому замислу... Пани економи та управителі маєтків повинні б найстаранніше дбати, щоб сини селян користувалися не книжками, а плугом... результатом буде те, що...руський край при загальному схваленні розквітне в римським обряді».

Селяни, не маючи сили далі терпіти кріпосницький гніт, втікали з Галичини. Підневільне становище українського населення в Польщі не було єдиним лихом «пропащого часу». Були ще й регулярні напади татар, від яких терпіло насамперед сільське населення. Наприклад, у 1523 р. татари доценту спалили міста Галич, Рогатин, Стрий. Невідомо, скільки разів с. Бережниця знищувалося татарськими нападниками упродовж XVI–XVII ст., але достеменно відомо, що восени 1648 р. воно було в черговий раз спустошене і знищене ордою.

У вересні 1648 р. селянське повстання почалося на Калушині-Долинщині і охопило значну територію Галичини, тривало протягом трьох останніх місяців того року. Для польської шляхти створилося нестерпне становище. За допомогою козаків повстанці знищили майже всі шляхетські двори й замки на цій території. Повстанський

---

⁴ Лучкай М.М. Історія карпатських русинів: у 6-ти томах. Т. II. Ужгород : Закарпаття, 2000. С. 90–98.

рух знищив також панський двір у с. Бережниці Королівській. Осаулом і начальником штабу ватажка о. Грабівського був І. Бережницький⁵.

2. ІЗ ЛІТОПІСУ БЕРЕЖНИЦІ КОРОЛІВСЬКОЇ НОВІШОЇ ДОБИ. У кінці XVI на початку XVII ст. польська церква щораз більше загрожувала латинізувати та полонізувати Україну. Це знесиловало українське життя і культуру, нищило українців як націю. Народ більше вже не хотів терпіти і коли Б. Хмельницький підняв повстання та кинув заклик «За віру, козаки, за віру!», його підтримало все українське населення. У час приходу військ Б. Хмельницького в Галичину тут також піднявся селянський повстанський рух проти шляхти. Про це свідчить скарга власника с. Бережниці О. Соколовського, складена 16 квітня 1649 р. на селян Буковину, Молотова, Демидова та Виксича за напад на його маєток.

Після Переяславського договору (1654 р.) козацько-московські війська захопили всі українські греко-католицькі єпархії, які повною мірою зазнали московського насильства (церкви зруйновані, господарства спустошені, людей забирають у неволю, «визволителі» вимагають присяги своєму цареві, скрізь розбій і грабїж). Б. Хмельницький невдовзі сам побачив небезпеку від союзу з Москвою, припинив воєнні дії і вимагав, щоб московські війська вийшли за межі України. Ті у відповідь 1656 р. у Вільні заключили договір з поляками, пообіцявши останнім віддати українські землі.

І. Виговський заключив у 1658 р. з Польщею так званий Гадяцький пакт, згідно з яким Україна мала бути у союзі з Польщею, зберігаючи при цьому свою суверенність. Але поляки порушили Гадяцький пакт, почали мстити козакам за Хмельниччину, і проти поляків почались заворушення.

У прикарпатських краях після визвольної війни 1648–1654 рр. з наступного століття опришківство перетворилося у справжню народну збройну силу під проводом О. Довбуша, В. Байрака та І. Бойчука. У XVIII ст. стало зрозуміло, що для шляхетської Польщі вже немає порятунку.

---

⁵ Яворницький Д.Т. *Історія запорізьких козаків* : у 3 т. / Д. І. Яворницький. Львів : Світ, 1990–1992. /з рос. пер. І. Сварник. 1991. 388 с. : іл. – Т. 2. с. 11.

Люстрація⁶ 1665 р. свідчить, що жителі с. Бережниця з давніх часів обробляли площу 4,5 лана землі (лан – біля 17-18 га або 30 моргів – *уточнено нами*), а в час проведення люстрації обробляло тільки 1,25 лана землі. Проживало тут 14 селянських сімей, які зобов'язані були відробляти по 2 дні панщини в тиждень, платили щороку по 3 золотих чиншу⁷ та здавали по 4 маці вівса (маца – півцентнера, *уточнено нами*), по одному каплуну (каплун – відгодований півень, *уточнено нами*), 2 курки та 6 яєць. Люстрація зафіксувала і врожай фільварку, що становив 45 кіп жита, 12 пшениці, 43 ячменю, 50 вівса та 30 кіп гречки (копа – 60 снопів, *уточнено нами*). У селі був громадський млин, з якого держава брала 12 зол. податку в рік.

У сусідньому з Бережницею с. Заболотівці під час облоги с. Журавна у війні з турками 1676 р. польський король Ян III Собескі вів переговори з І. Шейтаном-башою, при чому посередником був фр. посол Етін (Bethane) і англ. Гайд (Hyde). Тут же у заболотівській селянській хаті 15 жовтня 1676 р. підписано так званий «Журавенський мир», силою якого Польща відзискала 2/3 земель України й 10 000 бранців, взятих у полон турками й татарами. Хоча є й інша версія цього епізоду.

Культурне життя на той час впродовж століть в основному зосереджувалося в церкві. Вплив польсько-католицького духовенства на місцеве населення у XVI ст. хоч мав у своїй основі політичні завдання, все ж викликав пожвавлення культурно-національного життя українців, зокрема сприяв будівництву церков у повіті.

---

⁶ Термін «люстрації» виник у Європі та увійшов у практику суспільних відносин у др. пол. XVI ст. Королівські люстрації (від *lat. lustratio*) означали податкову або фінансову ревізію, деталізуючись в описи державних мастностей для податкових і військових потреб, що здійснювалися кожні п'ять років у Речі Посполитій за ухвалою Польського Сейму 1562 р. Люстрації містили відомості про якість земель, кількість населення, господарські витрати, чистий прибуток мастностей та ін. Вони склалися не адміністрацією мастки, а спеціальними чиновниками – люстраторами або люстраційними комісіями, які виконували ще й ревізорські функції. Після поділів Речі Посполитої наприкінці XVIII ст. російський уряд зберіг проведення люстрацій на території колишніх польських володінь до 1876 р.

⁷ *Чинш* – у середньовічній Європі регулярний податок натурою чи грошима, який платила державі або пану категорія вільного населення, яка була позбавлена власності, за право безстрокового спадкового користування землею. Фіксована плата в грошовій або натуральній формі за користування земельним наділом.

Найкращим пам'ятником того часу в с. Бережниці є давня дерев'яна церква – витвір народного храмового будівництва (збудована 1724 р. у бойківському стилі – тризрубна, з однією вежею, вкрита гонтами⁸). Церква Різдва Пресвятої Богородиці поставлена за правилами, які властиві тільки українській храмовій архітектурі, не подібній до інших. Імена майстрів-будівників зберігалися на одвірках та стінах збудованих ними храмів. Храм обновлений живописцем М. Горбовим у 1894 р. стараннями пароха⁹ с. Бережниці Королівської о. К. Сеника: розписи на стінах поєднані з іконами (переносні образи на дошках), які сконцентровані в основному на іконостасі всередині церкви (убезпечено від атмосферних змін, яким підлягають дерев'яні стіни).

У 1724 р. с. Бережниця Королівська перебувало у руках шляхетської родини графів Жевуських. Проживало в ньому 39 родин кметів¹⁰ та 19 комірників. Селяни виконували визначені повинності, а також щороку село мало дати до фільварку 5 свиней (або 40 зол. за них), 1 корову (або 30 зол. за неї) та кожен кмет мав привезти зимою сани сіна з мочарів.

У 1762 р. власник села Юзеф-Міхал Жевуський офіційно надав ці землі синові о. Василя – Степанові Белейовському, також священникові. Написання в документі прізвища Белейовський замість Белевич може свідчити про колонізацію (насильну або добровільну). У 1764 р. тут проживало 36 кметів та 8 загородників, але ці люди вже не відбували сторожової повинності, а відповідно платили дворові за неї по 7 та по 4 гроші в рік.

Інвентар села¹¹ 1770 р. якоюсь мірою характеризує господарську політику Жевуських. Поряд із худобою в окремії графі в інвентарі були пораховані малі діти – 79 хлопчиків та 54 дівчинки, а також 8 молодих парубків «до оженіння». Таких хлопців «до оженіння» поміщик наказував управителеві восени оженити, допомогти збудувати

---

⁸ *Гонта* – покрівельний матеріал у вигляді тонких дощочок.

⁹ *Парох* – парафіяльний піп.

¹⁰ *Кмети, комірники* – особи, що не мали власних хат.

¹¹ *Інвентар* (лат. *inventarium* – «опис») – господарський опис міст, замків, королівських, старостинських і поміщицьких маєтностей на західноукраїнських землях, Правобережній Україні, в Білорусі, Литві і Польщі в 15 – 1-й пол. 19 ст.

хату, дати наділ землі і змусити робити на панщину. На таке примусове весілля поміщик виділяв безплатно гарнець горілки та 4 гарнці пива. Сума повинностей від селян, згідно з інвентарем, становила 64 вози сіна, 43 вози соломи з ярини, 355 четвертачків вівса, 129 каплунів, 645 яєць, 124 золотих грішми.

У 1772 році у такому ж інвентарі управитель поставив навпроти майже 30 прізвищ помітки «убогий» або ж «половини вівса не дає», що свідчить про бідність селян. Військові переходи, а саме тоді проходив перший поділ Речі Посполитої, в ході якого Галичина потрапила під владу Австрії, спричинили зменшення робочої худоби в селі. Як свідчить інвентар 1779 р., громади Бережниці та Журавкова мали відробити за рік у фільварку 3536 днів тяглих, 1992 дні піших, 318 т.зв. «допоміжних» днів та 102 дні шарваркових. Із загальної суми прибутку з сіл – 5405 золотих – велику долю давали корчми – 1800 золотих, або 33%. Поміщик переганяв своє зерно на горілку і насильно нав'язував її селянам. Їм було заборонено брати напої в чужих корчмах. Порушників били різками та штрафували, могли навіть забрати худобу.

У другій половині травня 1772 р. на Стрийщині, до складу якої на той час входила с. Бережниця Королівська, з'явилась малярська дивізія з Дебречина під проводом генерала Естергазі: згідно з договором про перший розподіл Польщі між Росією, Австрією й Прусією, укладеним у Петербурзі ще у лютому 1772 р., було забрано в Польщі землі, котрі відійшли до Австрії. Сейм польський, скликаний у вересні 1773 р., схвалив розподіл Польщі й увільнив населення земель, відступлених Росії, Австрії й Прусії, *від польського громадянства*. У найжахливішому невольництві українського селянства винними була польська шляхта і жида, що довели українське селянство до такого жахливого стану.

У 1820 р. в с. Бережниці нараховувалось 87 хат, було 73 селянських господарств та ще 9 хат стояли пустками. Поміщик мав тут палац, фільварок, сади, ставок з млином. Йому належало 975 моргів¹² угідь (в т.ч.

---

¹² *Морг*, діал. *морґ* – середньовічна загальноєвропейська одиниця вимірювання площі ґрунту, переважно в рільництві, для вимірювання земельних наділів. У давнину визначала площу, яку одна людина здатна зорати, скосити одним запрягом коня протягом робочого дня: від ранку до полудня, звідси й назва: нім. Morgen, тобто «ранок».

488 моргів лісу), селянам – 958 моргів. У 1832 р. в с. Бережниці проживало 336 греко-католиків. Власником села був пан Станіслав Добжановський.

У 1848–1849 рр. в селі відбувались селянські заворушення. Спричинило їх те, що після знесення панщини селяни не отримали землі. Хрест свободи в селі є пам'ятником ліквідації 3 травня 1848 р. (за новим стилем – 16 травня) панщини в Галичині, який встановлювали майже в усіх селах, переважна більшість їх мала на собі вибиті відповідні написи з датою встановлення.

У 1867 р. австрійський уряд знову передав адміністрацію Галичини полякам, що сповільнило культурний розвій народу до 1914 р.

У 1870 р. в село проникають ідеї москвофільської організації «Общество им. Михайла Качковського», яке стояло на засадах заперечення самотності українського народу, проповідувало єдиний «русский народ от Курил до Карпат», насаджувало покручену мову, так зване язичіє – суміш російської, місцевих говірок української і церковнослов'янської. Ця організація користувалася політичною і матеріальною підтримкою російського царизму. У березні 1885 р. в с. Бережниці була відкрита читальня «Общества». Документи про її діяльність не збереглися.

На відміну від Польщі, Австрія почала краще дбати про розвиток набутих земель, і українці Галичини з цього часу переживали деяке культурне, релігійне й господарське відродження, хоча влада в Галичині й надалі була в польських руках (залишках панства колишньої польської держави). Європейське просвітництво дійшло й до Галичини – у цей період було засновано університет у Львові (1784 р.), здійснено перші публікації українською мовою («Русалка Дністровая», 1837 р.); у 1875 р. відкрито залізничну колію Стрий-Ходорів, котра проходила поблизу в 7 км від с. Бережниця.

У грудні 1896 р. уряд відкрив в с. Бережниці поштове відділення, яке обслуговувало 5 навколишніх сіл. У лютому 1897 р. в селі, як і в усій Галичині, проходив перший тур виборів до сейму, на яких громада обирала виборця на другий тур (поміщика С. Павликовського переміг активіст москвофільського руху на Жидачівщині місцевий 35-річний священик К. Сенік). Під час виборів було арештовано 5 селян.

Війна між Австрією й Росією, яка почалася 1 серпня 1914 р., протягом наступних чотирьох років принесла жахливе спустошення.

Після війни, 1 листопада 1918 р., галицькі землі оформились у Західно-Українську Республіку. Польща за допомогою Атланти направила війська і зайняла Галичину. Перемир'я закінчилося тим, що Рада Амбасадорів у Парижі 15 березня 1923 р. визнала Галичину, Холмщину і Підляшшя польськими з умовою впровадження автономії для цих територій.

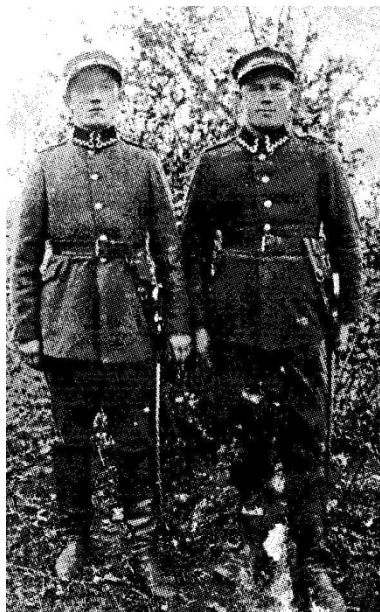
Українці знали заздалегідь, а решта світу довідалася пізніше, що Польща ніколи не дасть автономії Галичині чи іншій частині України – репресіями і терором придушувала національний, культурний і господарський розвиток українських земель; провідні діячі були ув'язнені та ізолювані в концтаборі Березі Картузькій; школи переведено на польську мову, в університетах серед студентів було 90% поляків, а тільки 10% українців і жидів. Бачачи силу опору українського народу їхній релігії, польський уряд кинувся нищити церкви.

У 1908 р. на зборах повітової ради в м. Жидачеві отець місцевої церкви К. Сенік *закликав присутніх підтримати поляків*, які, на його думку, повинні допомогти москвофілам задавити українців. У травні 1911 р. митрополит А. Шептицький за різні «прогрішення» позбавив його сану священника. Тоді о. К. Сенік ще з більшою ненавистю продовжив ставитися до українців. Під час виборчої кампанії він закликав бити тих, що вважають себе українцями, палицями. Зокрема, 9 червня 1911 р., під час мітингу у Монастирці, прихильники К. Сеніка тяжко побили десятох українців.

Метою революційної боротьби українського народу у цьому зв'язку було його національне й соціальне визволення. На території Галичини, в тому числі в Жидачівському повіті, утверджується Західно-Українська Народна Республіка, що проіснувала з 1 листопада 1918 р. до червня 1919 р., після чого її знову захопила Польща.

Зосередивши у своїх руках основні важелі управління політичним та економічним життям краю, поляки контролювали також і його культурний розвиток. У цей час на арену суспільно-політичного життя виходять «народовці», або «українофіли». У січні 1868 р. студенти та викладачі Львівського університету, гімназій та семінарій підготували статут товариства «Просвіта», а 2 вересня 1868 р. отримали дозвіл від Міністерства віросповідань і освіти (м. Відень) на його заснування.

На початку 1920 р. 10 бережницьких селян звернулись до польської влади із заявою про заснування у селі читальні «Просвіта». Староство з третьої спроби 14 серпня 1921 р. дало дозвіл на її відкриття. У 1922 р. влада закрила читальню, а її бібліотека була конфіскована поліцією. Таке негативне ставлення польських чиновників до діяльності «Просвіти» майже призупинило її роботу, та все ж, попри всі негаразди, читальня існувала до 17 вересня 1939 р. У Бережницю того дня вступили радянські війська, і просвітницька робота набуває іншого характеру. При читальні працював аматорський гурток з 12 чол., кооперативна

Фото з сімейного архіву. Служба українців у польському війську.
Ліворуч – Й.С. Вайда, 1932 р.

крамниця «Поступ». У 1928–1929 рр. у с. Бережниці Королівській проводила також активну роботу організація «СельРоб», до читальні села надходила її газета.

У громадсько-політичному та культурному житті с. Бережниці Королівської велику подвижницьку роль відіграла не тільки «Просвіта», а й Українська Військова організація (УВО – скорочено), які чинили спротив прилученню Західної України до Польщі. По селах організовувались товариства «Січ» і «Сокіл». Із 1921 р. просвітницький рух оживає і поширюється по всіх селах. На допомогу священикам приходять нові сили – поворотці з УГА¹³ та УСС¹⁴, організовуються хорив с. Бережниці та Заболотівцях, ставляться цілий ряд п'ес. Клич «Свій до свого» набирає такого

---

¹³ УГА – Українська Галицька армія.

¹⁴ УСС – Українські січові стрільці.

розмаху, що по селах зникають неукраїнські крамниці. При читальнях відбуваються виклади історії України, доповіді на господарській й інші теми. Від москвофільських ідей селяни активно переходили до українських.

З приходом 17 вересня 1939 р. нової радянської влади припинилась будь-яка критика, що не відповідала її ідеології. У 1941 р. почалась Друга світова війна. Невдовзі в село вступили німецькі війська, їх гарнізон розмістився у фільварку.

Більшовики, на відміну від доволі обережної політики 1939 р., рішучо, швидко і безкомпромісно насадити націоналістично налаштованим українцям свою владу. Всіх чоловіків віком від 18 до 50 років мобілізували і без належної підготовки та озброєння послали на фронт. Негайно почалися репресії проти греко-католицької церкви та підпорядкування її Москві (Російській Православній Церкві – *уточнено*).

Прихід на Західну Україну Червоної Армії поставив перед проводом УПА¹⁵ складне питання про доцільність продовження боротьби з переважаючими силами Сталіна. Спочатку ОУН¹⁶ вважала, що у війні нацисти і більшовики виснажать одні одних, проте, коли стало зрозуміло, що переможцем у війні на Сході стане СРСР, то ОУН очікувала, що розбиті німці увійдуть у союз із західними державами, щоб запобігти радянській експансії. Саме ці хибні сподівання значною мірою спонукали провід ОУН-УПА продовжувати боротьбу з більшовиками. У селі діяла організація цього проводу, вплив якої був відчутний аж до 1953 р.

Дух патріотизму у боротьбі за незалежність України панував серед більшості молоді села, бережничани чим і як могли допомагали їй відстоювати. Низка жителів села брали участь у визвольних змаганнях проти Німеччини на боці Польщі, Радянського Союзу чи УПА, багато з них не повернулись з війни. Імена людей, які визволяли Бережницю від фашизму, загинули за її волю, викарбовано на плиті пам'ятника, встановленого навпроти народного дому «Просвіта».

---

¹⁵ УПА – Українська повстанська армія.

¹⁶ ОУН – організація українських націоналістів.

Висновки. На основі аналізу історичних джерел, а також оригінальної літератури про село Бережниця можемо зробити такі узагальнення.

1. Розміщене у Південно-Західній Україні с. Бережниця є невід'ємною частиною колишньої Русі Київської і Галицько-Волинської держави, котре упродовж більш ніж п'ятисот років свого історичного існування мало періоди занепаду й відродження, які між двома світовими війнами набрали особливої динаміки й сили.

2. Протягом цього часу доля розкинула вихідців із Бережниць Королівської по всьому великому світу. Кожен з бережничан має власну історію життя і мандрівки своєї сім'ї, у кожного з них ятриться ще незагоєна рана туги за рідним краєм і батьківським порогом. Та всі вони понесли в далекий світ нитку спогадів про свою родинну сторону, де пройшло їхні дитинство і юність.

3. У часі, коли Україна бореться за утвердження своєї державності, бережничани, не покладаючи рук, працюють на різних ділянках культури, економіки й політики, і часто посідають у своїй громаді та поза її межами помітні місця.

4. Не дивлячись на багатофакторний вплив Польщі на розвиток Галичини впродовж багатьох віків, можемо констатувати, що час згладжує все і закликає до всепрощення і національного примирення. Тому, виходячи з міркувань бережничан, пам'ятну плиту села необхідно б було доповнити іменами загиблих односельчан – борців за Вільну Україну, адже вони боролись за незалежність України як могли, виходячи із обставин, які складались на той час.

Список літератури

- Благий В. Історія Жидачівської філії «Просвіта». Львів, 1998.
Вайда Й.Й. Бережниця Королівська: Штрихи історії і сьогодення. Ужгород : Закарпаття 2000. 160 с.
Грабовська А. Зоря над Берержницею. Львів, 1965.
Іванусів О.В. Церква в руїні. *Релігійне товариство українців-католиків в Канаді*. 1987.
Краєзнавчі пам'ятки Жидачівщини / упоряд. І.П. Сислюк. 1 та 2 ч. Жидачів : Відділ народної освіти Жидачівської РДА, 1992–1995.
Крип'якевич І. Історія козацтва. Львів, 1922.

Лаба В. З історії сіл Жидачівщини. *Новий час (газ.)*. 1992.

Лучкай М.М. Історія карпатських русинів: у шести томах. Т. II. Ужгород : Закарпаття, 2000. С. 90–98.

Панас О.К. Історія Української церкви. Львів, 1992.

Спогади односельців с. Бережниця / Архів Й.Й. Вайди.

Стрийщина: історико-мемуарний збірник / ред. І. Пелянська, К. Баб'як. Т. I-III. Нью-Йорк – Торонто – Париж – Сідней, 1990.

Яворницький Д.Т. Історія запорізьких козаків : у 3-х т. / Д.І. Яворницький. Львів: Світ, 1990–1992. Т. 2 / з рос. пер. І. Сварник. 1991. 388 с. : іл.